

VÁLASZ STAUD GÉZÁNAK

„Jobbítgatás a maradandóság egyedül való talpköve; a jobbítgatás pedig szükségesen hibakeresést és találást tézsen fel” – mondja Kölcsey a kritikáról. Nem helyénvaló tehát jellemhibának, gáncsoskodó hajlamnak vagy tiszteletlenségnek tulajdonítani a bírálatot, olyan botlásnak, amelynek elkövetőjére a tekintély pörölyével kell lesújtani. Staud Géza egy nagy halott szellemét idézi meg ellenem, az általam is tisztelt Julow Viktor egy (nem közölt) posztumusz levelére hivatkozva. Én azonban nem perelek Julow Viktor szellemével, hiszen nem sértettem meg sem őt, sem a Csokonai-színműkiadás sajtó alá rendezőjének és lektorának személyét, jogosnak találok tehát, hogy filológiai mederbe tereljük vissza ezt a kizárólag filológiai vitát. Annál is inkább, mert Staud Géza nem csupán jellemhibáim miatt tagadja meg tőlem a bírálat jogát, hanem elképesztő tudatlansággal is vádol, ezért kénytelen vagyok pont-ról pontra haladva cáfolni ellenvetéseit.

Ne feszegessük, mennyire szubjektív egy-egy szövegközlés, ennek a kiadásnak a színháztörténeti elfogultság ugyanis nem filozófiai értelemben róható föl, és nem is azért, mintha a színháztudósi és szövegkiadói módszer kizárná egymást. Csakugyan kiegészítik és gazdagítják egymást, ha mindkettő érvényesül, én viszont azt kifogásoltam, hogy a kötet szövegkiadási módszere kidolgozatlan, feloldatlan ellentmondások terhelik.

A kritikai kiadás lelke a főszöveg, az erre vonatkozó tudnivalókat pedig a Szabályzat (*A magyar klasszikusok kritikai kiadásának szabályzata*, Akadémiai Kiadó, 1962. összeáll. Horváth Károly) summázza, a szó szoros értelmében, mert csak irányelveket tartalmaz. Útmutató jellege ellenére perdöntő, hogy mit ír elő a vitás kérdésekben. Az a)–d) pont alatt felsorakoztatott vádakra nézve a *Szabályzat* nemhogy nem teszi kötelezővé mindazt, amit Staud Géza ellentmondást nehezen tűrő lendülettel állít, hanem éppen az ellenkezőjét írja elő. Szó sincs a kéziratok összes hibáinak gépies megörökítésé-

ről, ellenben: „A főszöveg megállapításában a szerkesztő feladatai közé tartozik az alapszöveg kisebb vagy nagyobb mérvű emendációja (kritikai igényű javítása)”. (IV/4. pont, im. 13.) Ama fura tétel, hogy kritikai kiadásban márpedig nincsenek lábjegyzetek, szinte nem is igényel cáfolatot, annyi ellenpélda sorakozik a könyvespolcokon: a legrangosabb külföldi és hazai kiadások mind lábjegyzetekben hozzák a szövegváltozatokat (pl. Teubner, RMKT, Droz, az utóbbi még a tárgyi jegyzeteket is a lap alján közli!). Lássuk mégis – a pedantéria kedvéért –, mit mond erről a *Szabályzat*: „Ha a szövegkritikai apparátus anyaga nem túl nagy, hasznos ennek a lap alján való elhelyezése (IX/3a. pont, uo. 25.). Igaz, hogy ez csak javaslat, megszorításokkal teletűzdelve, mégsem vonható kétségbe a lábjegyzetek léte, ha már a *Szabályzat* is tud róluk! A c) pontot nem vitattam, a d) viszont félreértésen alapul: én nem a *Gerson* alapszövegének megválasztását bíráltam (ennek nincs is váradi kiadása), hanem a *Galatéáét*. A szövegválasztás kérdése általában annyira bonyolult, hogy arra nem lehet semmi olyasféle receptet adni, amelyet Staud Géza rögtönöz, hanem esetenként kell a szerző szövegéhez legközelebb álló változatot megtalálni.

A *Varázsfuvola* ügyében elismerem, hogy hanyagul fogalmaztam, nem szögeztem le, hogy az ismert tény harminc éve és Pukánszkynek köszönhetően ismert, mert inkább olyan filológiai fegyvertényeit emeltem ki, melyeket először ebben a kötetben tesz közzé. Hanyagságomért azonban méltóképpen megbűnhődtem, mert Staud Géza alighanem úgy véli, hogy amit nem említek, azt nem is tudom, s minthogy semmi bizonyítékát nem említi sokrétű tájékoztatásomnak, csak empátiához folyamodhatom. Az, hogy a korábbi kiadásokat nem ismerem, különösen meglepett, minthogy maga Pukánszky is részletesen ismerteti őket minden egyes darabnál... Vissz térve a *Varázsfuvolára*, itt sincs kiaknázva a filológiai fölfedezés, mert éppúgy főszövegbe került a teljes fordítás, mint korábban. Természetesen azt sem képzeltem, hogy a javításokat alapszöveg nélkül közölni lehet, pusztán arra utaltam,

hogy a tanulóársak hibáktól hemzsegő irományának nem Csokonai művei között a helye, (külön, pl. függelékben vagy a töredékek között lehetett volna elhelyezni a Csokonaitól származó részt).

A drámafordítások és eredeti színművek különválasztása fogas kérdés, nem szükséges azonban itt súlyos elméleti vitába bonyolódni az eredetiség ismérveiről, amelyek a 18. században már nem ugyanazok, mint a középkorban, hiszen ebben a konkrét esetben, Csokonai életművében időrendi és stilisztikai szempontok egyaránt indokolták volna a szétválasztást.

A rövidítések megduplázott föloldása mindenképpen fölösleges és ellentmond a *Szabályzat* előírásának (IV/4. pont), akármilyen okból történt is. A jegyzetek sokszori ismételtetése szintén, e téren különben maga Csokonai mutatott követendő példát kiadóinak, mikor a Kleist *Tavaszához* készített „kurta, mégis világos jegyzéseit” szótárszerűen közölte: „. . . és hogy a szakadatlan nóták a lapoknak tekintetét el ne éktelenítsék, a magyarázni való deák és egyéb szókat ábécébe raktam”.

A sajtóhibák nem végzetszerűen elkerülhetetlenek ugyan (korrigálás), hibalistákat mégsem közöltem, jól tudva, hogy a nyomda fölött nem úr a szövegkiadó. Néhány téves olvasatot azonban idéztem *A' Pásztor Király* főszövegéből, most ugyanezt a szöveget alapul véve számba vettem az összes hibákat. Staud Gézának igaza van, sajtóhibának véltem a szövegközlés számos hibáját is, ami az alapul vett kézirat összes hibájának gépies, kritikátlan leközléséből adódott! A viszonylag rövid főszövegben 66 kifogásolható szövegrészt találtam, ebből csupán 9 a sajtóhiba, a többit emendálni kellett volna, ill. a nyomtatvány alapján kiegészíteni (pl. pótolni a 928. sor előtt hiányzó teljes verssort, amelynek hiányát az apparátus nem is regisztrálja, holott nélküle a folytatás értelmetlenné vált)! A valódi sajtóhibák közül kettő központozási tévedés, a többi 7: *szerettem* – *szeretem* helyett (70. sor), *Szélvészektől* – *Szélvészekről* helyett (231. sor), *Anyámnak* – *Atyámnak* helyett (290. sor), *Hivalkodva* – *Rivalkodva* helyett (425. sor),

El-osztott – *eloszlott* helyett (479. sor), *téve* – *tevé* helyett (571. sor), *Nyögöl* – *nyögök* helyett (791. sor). További sajtóhibák mutatóba *Az elhagyatott Didó* főszövegéből: *bártabb* – *bátrabb* helyett (216. sor), *kórt* – *kárt* helyett (253. sor), az apparátusból: a *Galatée* jegyzetei elején hiányzik a *Kézirata* cím, *Kiadásai* helyett viszont *Kéziratai* szerepel (I./351.).

A kiadói nivódíj odaítélésében nyilvánvalóan egyedül a Kiadó szakértői illetékesek, és a saját mércéjükkel mérve, bizonyára igazságos döntést hoztak. Eszembe jut azonban erről André Gide mondása: „Victor Hugo a legnagyobb francia költő, sajnos”.

KOVÁCS ILONA